

É Romani Glinda

Den romska spegeln

Pris 47 kronor

Nr 1–2009



Den okända Förintelsen
– Romernas dödsmarsch till Transnistrien

Bengt har ordet

Det är år 2009. Vi lever i en modern tid och i en modern värld. Åtminstone för vissa av oss. Romerna i Europa har det fortfarande lika svårt som de alltid har haft det. I Sverige är de fortfarande inte likvärdiga medborgare i det svenska samhället, detta trots att Sverige under de senaste decennierna blivit ett multikulturellt land och trots det faktum att Sverige har ratificerat ramkonventionen om mänskliga rättigheter och erkänt romerna som en av de fem nationella minoriteterna, men vi väljer vilka kulturer vi vill beblanda oss med, vilka människor vi ska respektera. Heter du Taikon, Dimitër eller klär dig i traditionella romska kläder är det få som litar på dig, få som vill ha dig i sin närhet, vare sig som granne eller arbetskompis. I östra Europa är det ännu värre. Där lever romer i social och ekonomisk misär i getton utan vatten, avlopp och el. I Italien pågår det pogromer mot dem och överallt är de paria. Det finns ingen skam när det gäller förhållningen till romer. Man får se ner på dem, de är ett folk som man inte behöver ta på allvar, de är inte värda vår medmänsklighet, de förtjänar säkert sitt undermåliga liv. Så har det varit i århundraden, så varför ska vi ändra vår attityd nu? Se på dem, de fattiga stackarna. De klarar ju inte ens av att utbilda sig eller klä sig som vanligt folk.

Trots att det finns goda krafter som arbetar för romernas sak både på nationell och på europeisk nivå, verkar det inte hjälpa. Folks attityder och myndigheternas inställning är densamma, år efter år. Det saknas fortfarande ett övergripande europeiskt program som tar ett samlat grepp om situationen för romer i alla länder där de bor. En insats som först måste se till att dessa människor får ett drägligt boende och en dräglig tillvaro. Det går inte längre att se mellan fingrarna och låta Europas största minoritet leva i misär mitt ibland oss. Det krävs en försoningsprocess på europeisk nivå. Men det känns hopplöst.



Bengt O Björklund, Fred Taikon, Rosario Ali Taikon, framför sitter Mirelle Gyllenbäck, Maja-Lena Taikon och Veronika Portik.

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon:

+46 (0)8-779 40 31
+46 (0)70-712 39 91

E-mail: fredt@telia.com

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

Ansvarig utgivare

och chefredaktör: Fred Taikon

Redaktion: Maja-Lena Taikon,
Rosario Ali Taikon
Bengt O Björklund
Mirelle Gyllenbäck
Veronika Portik

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten:
fredt@telia.com

Vi matas hela tiden med nya uppgifter om människors grymhet gentemot den romska underklassen. Nyligen mördades en romsk pappa med sin femåriga son i Ungern. Deras hus sattes i brand och när de sprang ut sköts de. Vem som sköt är det ingen som vet. De mördades för att de är romer.

Innehåll:

Debatt	sid. 3
Sulukule	sid. 4
Romsk musik	sid. 5
Fotoutställning på RKC	sid. 6-7
Förintelsens minnesdag	sid. 8-10
Författarcafé	sid. 11
Böcker	sid. 12
firandet i Västerås	sid. 13
Möte på Rosenbad	sid. 14-16
Unga romska kvinnor kan	sid. 17
Utställning på Forum	
för Levande historia	sid. 18-19
Casa Sami	sid. 20-21
Romska stjärnmusiker	sid. 22-23
Katri Linna	sid. 24
Gamla bilder	sid. 27
Romska studenter	sid. 28
Notiser	sid. 29
Bakro	sid. 29
Recept	sid. 30-31

Bilden på framsidan är tagen av Luminita Mihai Cioabă, författare, poet och ordförande i organisationen Fundatia Sociala Culturala a Romilor. Damen på fotot är en romsk överlevande från deportationerna till Transistrien.

Våra bidragsgivare



Kulturförvaltningen
Statens Kulturråd

Tryck: Allduplo ISSN 1651-3258

Antiziganismen sjuder på många håll i Europa och det krävs krafttag för att vända de omänskliga attityder som graserar, särskilt i Östeuropa, men även på närmare håll. Även om vi har kommit längre i Sverige kan vi inte slå oss för bröstet än. Romer diskrimineras fortfarande i vårt land.

Att se en gång till

Att se en gång till. Det är den latinska grundbetydelsen av ”respekt” och det är viktigt, att se en gång till, att inte låta första intrycket, första impulsen avgöra.

Det är viktigt att se efter en gång till för saker ser sällan ut på samma sätt två gånger. Alldeles för många låter någon sorts reptilreaktion styra sina handlingar och ställningstaganden, agerar enligt sin känsla i stället för att fråga sig vad den känslan är uttryck för. Jag känner samma avsky och sorg som KG Hammar och många andra när jag ser bilder från Gaza. Israels handlingar måste fördömas. Relationen mellan Israels skamliga handlingar och Förintelsen är dock inte kristallklar. Att vägra att delta i en manifestation för människans värde som KG Hammar gjorde härförleden är minst sagt märkligt.

Förintelsen var mer än något annat ett angrepp på människans universella värde. Judar jagades och dödades på grund av sin etnicitet, liksom romer, en annan etnisk grupp som ofta glöms bort när vi talar om Förintelsen, men som var utsatta för samma systematiska mordande. Homosexuella och psykiskt sjuka gasades för att de betraktades som defekta, som sämre, som mindre än mänskliga.

Detta gigantiska och monstruösa övergrepp tog plats i Europa, i vår tid, i Kants, Goethes och Heideggers hemland. Trots filosofi, konst och stor litteratur kunde detta barbari ske, inför våra ögon, utan att vi begrep, utan att vi ingrep. Därför måste vi tala om Förintelsen. Det handlar inte om Israel. Det handlar om Europa, om oss. Det handlar om det faktum att vi ungefär samtidigt mätte skallar i Sverige. Om tvångsterilisering. Det handlar om poliser i Malmö som kallar invandrapojkar för ”apor” och ”jävla blattar”, i dag, just nu.

KG Hammar, alltid annars så klok, en av mina få förebilder i det här livet, valde att avstå från att tala på Förintelsens min-

nesdag. Hans motivering var att Israel ”har dragit slutsatsen att man aldrig mer vill vara förtryckt och att man därför alltid vill vara starkare än sina fiender.”

Måhända har han rätt i den analysen, men det är inte ett gott skäl för att välja att förtiga

Förintelsen. Jag råkar ha en del vänner av judiskt ursprung. Ingen av dem försvarar Israels handlingar. Alla har dock berättelser om släktingar som dött i koncentrationsläger, eller som undkommit, märkta för livet. Att sätta likhetstecken mellan Israel och alla judar är dumt. Att jämföra konflikten i Gaza med Förintelsen är historielöst. Förintelsen handlar om oss och om vårt ansvar. Därför måste vi fortsätta att tala om den.

Ann Heberlein



Foto: Sofia Runarsdotter

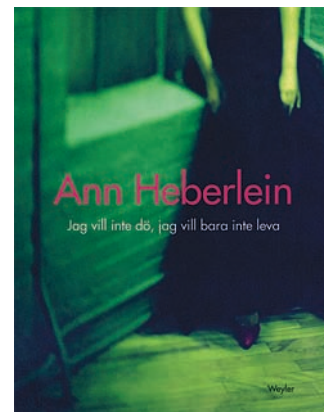
Ny bok

Ann Heberlein har nyligen kommit ut med en ny bok ”Jag vill inte dö, jag vill bara inte leva” på Weyler förlag, en bok som rönt stor uppmärksamhet.

Ann Heberlein, teologie doktor i etik, fick med sin förra bok Det var inte mitt fel – om konsten att ta ansvar en stor publik. Hon har undervisat vid universitet, är en ofta engagerad föreläsare i etiska frågor och är också mycket verksam som debattör och skribent, bland annat i Sydsvenskan och Expressen. Ann Heberlein lider sen tjugoårsåldern av den psykiska sjukdomen bipolär typ 2 som tidigare kallades manodepressivitet.

– De flesta människor kan förstå

depression, har haft en släng av melankoli, har upplevt en sorg, men i manin går man in i något helt annat. I manin gör jag saker som jag senare har svårt att förstå att jag har gjort och det är därför det är så svårt att tala eller skriva om det.



Gör dig hörd!

Skicka gärna in debattartiklar till ÉRG.



Strid kring center för romska barn

Efter att myndigheterna i Istanbul för några år sedan startade ett stadsförnyelseprojekt i en historisk romsk stadsdel har bulldozrarna rivit cirka 80 procent av området. Det är ett unikt världsarv som nu snart är helt borta för alltid. ÉRG har tidigare berättat om detta. Nu hotas ett center för romska barn.

Text: Bengt O Björklund **Foto** Matthieu Chazal

Stadsdelen Sulukule i Istanbul är en mycket gammal stadsdel där romer har bott sedan 1400-talet. Husen är slitna och dåligt underhållna, gatorna dammiga. Som vanligt har intresset av att hålla den historiska stadsdelen vid liv varit lågt, för att inte säga obefintligt, som det ofta är när det handlar om romer och hus och gator har fått förfalla utan att stadens myndigheter har brytt sig.

Nu hotas ett center för romska barn som byggdes för åtta månader sedan av en icke-statlig organisation för att stödja och försvara romernas rättigheter i Sulukule. De uppmanade myndigheterna att ge dem tid att flytta verksamheten som startats som en möjlighet för romska barn att undkomma svårigheter i sitt dagliga liv och kunna fortsätta sin utbildning.

Det är barn mellan 3 och 13 år som kan komma till Sulukule Center när de vill, gratis. Med olika slagverk i sina händer, utgjorde de också Sulukule centerets husorkester. De som var duktiga i

dans, målning och sång såg centret som sitt andra hem.

– Vi lade grunden för de romska barnens center, där de lär sig alfabetet och deltar i många aktiviteter. Idén kom upp vid ett annat arrangemang vi organiserat för att främja den romska kulturen. Efter att dörrarna öppnats för barnen, fick vi stöd, främst av frivilliga och universitetsstuderande, säger Asli Kıyak İngin till den turkiska tidningen Hurriyet. Barn här är deprimerade på grund av "yuppifieringen" som Unesco kallar det för i sin senaste rapport som släpptes efter deras besök i Sulukule i maj 2008.

Asli Kıyak İngin är arkitekt och engagerad i Sulukule. Hon organiserade tillsammans med en grupp människor 40 dagar och 40 nätter, ett Sulukule evenemang och hon har skapat en plattform för att visa på hållbara och deltagande modeller för grannskapsutveckling. Hon konstaterar att barn inte vill lämna stadsdelen av rädsla för att förlora sina hem

och sitt center.

– Barnen står inför allvarliga problem i Sulukule, de skadas medan de leker och får sjukdomar. Rivningarna borde inte fortsätta samtidigt som det fortfarande finns människor som lever i området, sade İngin.

Hacer Foggo, en annan medlem i Sulukuleplattformen, sade att en 8-månader gammal baby vid namn Gökhan Batu dog för två månader sedan i Sulukule på grund av den ohälsosamma miljön.

– Den här stadsdelen är full av skräp, råttor och avfall, har Foggo sagt. Utbildning av barn bör göras av regeringen, men nu är det bara icke-statliga organisationer som kämpar för att hjälpa romerna. De hjälplösa människorna här behöver stöd från de offentliga organen.

Funda Ural, som ansvarar för barnen i centret, säger:

– Kommunen borde ha övervägt att utveckla centret istället för att avsiktligt riva det.

Hon sa att rivningen även skadat relationerna mellan romer, som är kända för sina nära band till varandra och varm vänskap.

Benan Baykal, lokal viceordförande för Republikanska folkpartiet instämmer i att kommunens projekt inte stämmer in med något av kriterierna för ett stadsförnyelseprojekt.

– Regeringen utnyttjar den analfabetism som råder bland romerna och påbörjar ytterligare ingrepp och vidtar rättsliga åtgärder, sade hon.

Stadens talesman Yahya Koçoğlu sade att stoppa rivningen inte längre var en möjlighet. Han konstaterar att centret var ett kafé med namnet "Şükrü'nün kahvesi". Koçoğlu säger att ingen ansökan har gjorts till kommunen om att öppna ett center eller skola för barnen, så enligt honom är aktivitetshuset olagligt.



Asli Kıyak İngin

Romsk musik

*Minnesvärd konsert den 12 februari på Finlandshuset i Stockholm;
Dimitri Keiski, Hilja Grönfors och femmannaorkester från Sibeliusakademien.*

Text: Gunilla Lundgren **Foto:** Synnöve Törnroos

När Bengt Packalén, kvällens konferencier, frågar Dimitri Keiski om han vill bli presenterad som rom, finsk eller svensk, svarar Dimitri med ett avväpnande skratt: ”Jag är en vanlig stockholmskille.”

Denne ”vanlige stockholmskille” är i alla fall ovanligt musikalisk, han både komponerar musiken och skriver texterna till sina flerspråkiga sånger.

Konserten börjar dock med att Dimitri sjunger två traditionella romska sånger på finska. Mellan sångerna småpratar han avspänt och humoristiskt och han lyckas även visa ett socialt engagemang utan att det känns det ringaste påklistrat. Om en av sina egna sånger berättar han:

– För några år sedan bodde jag i Märsta, och där hade en romsk familj slagit upp sitt läger. En dag, när jag var på väg till skolan, såg jag en liten flicka springa omkring i lägret. Sedan såg jag på TV att polisen skulle köra bort familjen, och nästa dag när jag åkte förbi, var lägret borta. Men jag kunde inte glömma flickan och jag har skrivit många låtar om henne. Hur har hon det i dag? Var är hon? Vad har hon gått igenom? En av dessa sånger ska ni få höra nu, den heter ”Gypsy Queen”.

Om balladen ”Gypsy heart” berättar han:

– Ofta på vintern, när det är kallt ute, vill jag inte gå till jobbet. Jag skulle faktiskt hellre stanna hemma. Så var det en morgon, när jag tänkte på alla hemlösa – inte bara romer – som inte har någonstans att bo, och som

ändå måste vakna upp i kylan och gå vidare med sina liv.

Han gör en liten paus, skrattar till och fortsätter.

– Den dagen stannade jag hemma och skrev låten ”Gypsy Heart”.

Dimitri Keiski framför sina sånger till kraftfullt spel på gitarr och flygel och han berättar att han numera arbetar som musiklärare. Vilken spännande lärare! tänker jag, och lyckönskar hans elever.

Efter pausen är det Hilja Grönfors tur att framträda tillsammans med fem skickliga musiker från Sibeliusakademien i Helsingfors. Det blir ett spännande kulturmöte! Hilja är vackert klädd i svart kjol och mönstrad blus i rött och svart med vita spetsar kring hals och midja. Musikerna är unga, de spelar mandolin, dragspel, fiol, bas och gitarr. Hilja berättar att hon inte har någon musikalisk utbildning, sångerna hon framför är traditionella finsk-romska sånger som hon hört sedan barndomen.

– Jag har lärt mig sjunga genom att lyssna, säger hon.

Sångerna handlar om hästen, om sko-



Dimitri Keiski

gen, vinden, om den röda rosen. Både texterna och melodierna är känsllosamma, i en av dem heter det: ”Jag vill samla ihop mina tårar i en gyllene hink för att vattna mitt livs röda rosor”.

Hilja sjunger på finska, men i slutet av konserten säger hon att hon även vill sjunga på sitt eget språk. Sången hon väljer heter, i svensk översättning, ”Stora är sorgens åkrar”. Därefter avslutar hon konserten med att sjunga romernas nationalsång ”Gelem, gelem”, på romanés.

För mig blir detta konsertens höjdpunkt. Men applåderna vill inte ta slut, så Hilja och de unga musikerna kommer tillbaka in på scenen och ger en taktfast jenka som extranummer.

Slutligen är det bara att tacka Finlands Kulturinstitut i Sverige för det uppskattade arrangemanget.



Det var fullt ös på både musiker och sångare.



Foto: Luminita Mihai Cioabă

Överlevade romer från lägren i Transnistrien.

Den okända Förintelsen

På Förintelsens minnesdag den 27 januari som högtidshölls på Romskt kulturcentrum i Stockholm var det även vernissage på fotoutställningen "Den okända Förintelsen".

Arrangör var É Romani Glinda i samarbete med Forum för levande historia, Delegationen för romska frågor och Romskt kulturcentrum i Stockholm. Det var första gången denna utställning visades.

Text Bengt O Björklund **Foto** Veronika Portik

Tack för att ni alla har kommit för att fira den här dagen som vi aldrig borde ha firat, som egentligen aldrig borde ha fun-



nits. Det borde aldrig fått ske, men det sker fortfarande, om än i en annan form. Det går rykten om att Förintelsen aldrig har skett, när ska detta sluta? Hur många

bevis krävs för att visa att detta skett. Jag hoppas att vi alla tillsammans hjälps åt att kämpa mot ondskan. Kärleken ska segra, sade Romskt kulturcentrums föreståndare Hans Caldaras.



Viktor Famulson är rom från Polen. Många av hans släktingar utrotades av nazisterna.

– Jag har varit med om Förintelsen. Alla vet vad tyskarna

gjorde mot oss romer. Hitler hade en ide-

ologi att ta bort oss romer och judarna från jorden Det är dokumenterat. Vi romer har blivit utsatta genom årtusenden och det sker fortfarande. Det kan vi se inte bara här i Sverige utan även i resten av Europa.

Förintelsen av romer och judar i Transnistrien under andra världskriget är fortfarande helt okänd av de flesta. Få vet att cirka 11 000 romer dog under fruktansvärda omständigheter i Transnistrien, utan kläder och mat, utan bostad eller hopp. För första gången i Sverige visas en dokumentation av händelserna i en unik fotoutställning med bilder av romer som överlevde hemsckheterna i Transnistrien.

Romernas holocaust, Samudaripén, är föga känd och bara blygsamt dokumenterad. Detta gäller som sagt än mer deportationerna till Transnistrien. Massförbrytelserna där tegs ihjäl efter kriget under kommunismen och har förblivit i stort sett outforskade även efter att arkiven blivit tillgängliga efter revolutionen.

Deportationerna till internerings- och arbetslägren i Transnistrien, enligt tysk modell, blev ödesdigra för romerna som frös och svalt ihjäl.

"I en promemoria som presenterades för folkdomstolen den 15 maj 1946 försökte president Ion Antonescu motivera sitt beslut om

utvisning av judar och romer som en nödvändighet för statens säkerhet: 'Jag utvisade judarna från Bessarabien och Bukovina på grund av politisk och militär säkerhet och för deras egen säkerhet ... Statens säkerhet kräver att vi inte tillåter dem att tränga in i staten och särskilt [inte] in i huvudstaden.' Utvisningen av judarna gjordes enligt Antonescu uttalande för att "skydda" dem från tyskarna. Han bestämde sig för att ta bort judar från de regioner där tyska styrkor var på frammarsch och skicka dem till det norra området Transnistrien.

Romerna har utvisats, tillade Antonescu, eftersom de rånade och spred terror bland den rumänska befolkningen: 'På grund av nedsäckningen blev invånarna i städerna terroriserade på kvällen med gäng av banditer, ofta beväpnade, som rånade och ibland dödade. Förövarna var romer. Alla krävde att de skulle skjutas. Transnistrien led av brist på arbetskraft, så jag bestämde mig för att romerna som dömts för brott eller av mer än tre fall av stöld skulle utvisas till Transnistrien.'

Befälhavare för Gendarmeriet och biträdande inrikesminister Constantin Vasiliu förklarade under sitt förhör den 26 april 1945 att Antonescu hade beordrat utvisning inte bara av kriminella romer utan också beordrat insamlandet av nomadiserande romer och utvisning av dem. På regeringens sammanträde den 29 september 1942 hade Vasiliu gjort det känt att han "hade skickat" 26 000 romer till Transnistrien. Vice premiärminister Mihai

Antonescu hade begärt en utredning av anmälningar om felaktig utvisning av romer, exempelvis människor värvade i armén, hantverkare, funktionshindrade krigsoffer, och andra, men Vasiliu motsatte sig detta. Mihai Antonescu drog denna slutsats efter diskussionen om utvisning av romer: 'De som du har utvisat – Må Gud vara med dem! – Vi kommer inte att ta dem tillbaka.'

Dessa ord om situationen för de romer som hade utvisats, sagda den 29 september 1942, då de flesta av de deporterade fortfarande levde, avslöjar det egentliga syftet med utvisningen: utrotning, men inte genom utförande." (Ur: The tragedy of the Jews and the tragedy of the Roma: similarities and differences, Jean Ancel).

Drygt 25 000 romer deporterades till Transnistrien från juni 1942 till december 1943.

"... Några romer erbjöds jordhålor, andra hus. Vanligtvis fick hälften av de lokala ukrainska invånarna i en by evakueras från sina hus, för att sedan flytta in hos sina icke-evakuerade grannar. Romerna placerades sedan i det tomma huset. Några byar i Bug hade helt evakuerats för detta ändamål, den ukrainska befolkningen omlokaliseras till de centrala delarna av länet. Detta var de så kallade zigenarkolonierna i Transnistrien, ...

... Romernas situation i Transnistrien var extremt svår i början. De hade få möjligheter till arbete eller inkomst. Endast ett fåtal användes på de tidigare statliga och kollektiva jordbruken (sovhos och kolchos respektive), ... vanligtvis bara för säsongarbete, man föredrog att använda inhemska ukrainare.

...
De matransoner regeringen bestämt beaktades inte, ibland delades ingen mat ut på flera veckor. Romerna fick inte heller någon ved, så de kunde varken laga sin mat eller värma sig. Kläder var ett annat stort problem, eftersom de inte hade rätt att ta några kläder eller personliga tillhörigheter med sig. De deporterade romerna saknade de mest elementära

saker, inklusive kärl för att laga mat. Medicinsk hjälp var nästan obefintlig, och de saknade medicin. ... Denna desperata situation beskrevs tydligt i rapporter och andra dokument som utarbetades av de myndigheter som ansvarade för de deporterade:

'På grund av undernäring förlorade några av romerna ... så mycket vikt att de förvandlades till levande skelett. Under den sista perioden, dog tio, femton romer om dagen. De var fulla av parasiter. De har inte kunnat besöka någon läkare och det finns ingen medicin. De är nakna ... de har inte några underkläder eller kläder. Det finns kvinnor vars kroppar ... är [helt] nakna i sann bemärkelse. De har inte fått någon tvål sedan de anlände, och det är därför de inte har tvättat sig eller den skjorta som de äger.

I allmänhet är situationen för romer fruktansvärd och nästan otänkbar. På grund av elände, har de förvandlats till skuggor och är nästan vilda. Dessa omständigheter beror på dåligt boende och kost samt kylan'..." (Utdrag ur: Deportationen av romer och deras behandling i Transnistrien av Viorel Achim, Nicolae Iorga Institutet, Bukarest, Rumänien)

Rumänsk eldsjäl

Luminita Mihai Cioabă är författare, poet



och ordförande i organisationen Fundatia Sociala Culturala a Romilor, en förening som arbetat mycket med att dokumentera de som överlevde deportatio-

nerna till dödslägren i Transnistrien. Fotoutställningen Den okända Förintelsen kommer från hennes organisation. Det är hon själv som har fotograferat.

– Många människor dog under kriget, men det finns fortfarande många som inte vill medge att även romerna mördades under kriget. Jag är dotter till en rom som överlevde Förintelsen i Transnistrien. Både min mor och min far, min mormor och morfar, min farmor och farfar och deras föräldrar sändes till Transnistrien, sade Luminita Mihai Cioabă.

Hon var mycket glad över att utställningen blivit en verklighet, även om den först visades i Sverige.

Och att hon var glad gick det inte att ta miste på när man såg henne vandra runt i utställningslokalen, koverserande med de som kommit för att se hennes bilder och höra hennes historia.



Foto: Luminita Mihai Cioabă



Förintelsens minnesdag

Förintelsens minnesdag högtidshölls den 27 januari på Romskt kulturcentrum i Stockholm .

Det var många som tagit sig till centret för att höra alla talare.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Veronika Portik

Domino Kai inledde minnestunden med att sjunga Gelem, gelem. Sedan följde en tyst minut för nazisternas alla offer.

– Att romer var offer i de tyska nazisternas koncentrationsläger, är en sanning som inte har uppmärksamats under många år, men de händelser som skedde i Rumänien mellan 1942 och 1944, är något som har länge varit helt okänt, sade Rosario Ali Taikon från ÉRG när han inledde minnestunden.

Det är över 60 år sedan kriget upphörde och det kanske inte är underligt att det som hände romerna under kriget fallit i glömska då man sällan talar om det i skolorna och i Rumänien talar man inte alls om detta.

– Den romska förintelsen har länge legat i glömska och nazisternas syn på oss romer lever kvar i de flesta europeiska länder ända fram i våra dagar, inte minst i Rumänien. Men det fasansfulla som hände under andra världskriget får inte glömmas bort. Vi måste fortsätta att berätt-

ta och synliggöra det hemska som hänt.

Biskop Anders Arborelius var en i en rad av talare vid invigningen av utställningen. Han talade om att glömska och tystnad kan vara mycket farligt. Idag är

vi här för att komma ihåg det fruktansvärda som skedde i Europa under andra världskriget.

– I dag på Romskt kulturcentrum kommer vi särskilt ihåg det glömda folkmordet i Transnistrien. Forum för levande historia kommer ihåg ett annat bortglömt drama, judarnas undergång i Ukraina.

Arborelius talade om att det var viktigt att leta fram allt det som skett på de bortglömda platserna i Transnistrien för det



Rosario Ali Taikon,



Viktor Famulson.

är viktigt att man kan komma ihåg det fruktansvärda som skett i Europa.

– Det är lika viktigt att man letar upp de romska gravplatserna i Transnistrien i likhet med det som gjordes i Ukraina. Det är viktigt att komma ihåg att romerna hade en plats i Förintelsen. Vi vet att sex miljoner judar fick sätta livet till. Men många vet inte att romerna var hårt drabbade, det är därför viktigt att man från romskt håll högtidshåller denna dag i tystnad, gråt, och i bön.

När det dyker upp röster som vill förneka eller tysta ner, måste vi alla höja vår röst, menar biskopen.

– Vi vet att det kan dyka upp över allt. Som katolsk biskop är jag till exempel oerhört bedrövad och ledsen över att det finns en utbrytargrupp från vår kyrka med en biskop Wiliamson som hör till denna skara. Det är ofattbart och fruktansvärt. Den katolska kyrkan tar ett totalt avstånd från en sådan uppfattning och fördömer alla former av rasism, antisemitismen, samt hets mot romer. Vi måste ständigt vara vaksamma att ondskans fula tryne kan dyka upp där vi minst anar, därför är det viktigt att vi kommer ihåg det fruktansvärda som har hänt. Det är vår plikt att reagera mot allt som luktar rasism, antisemitismen, samt hets mot romer, sade biskop Arborelius.

En annan talare var Hédi Fried, en rumänsk judinna som överlevt Förintelsen och på nära håll även sett hur romerna behandlades.

– Vi har delat samma öde med romerna, sade Hédi Fried, och vi ska minnas tillsammans.

Hédi Fried glömmar aldrig den så kallade ”Zigenarnatten”.

– Vi blev inlåsta tidigt den kvällen när vi hörde gråt och



Anders Arborelius.

svaga sånger från en av barackerna bredvid. Inte förrän nästa dag fick vi veta att mellan 500-1000 romer hade gasats ihjäl under natten.

I barackerna där Hédi bodde fanns det gott om löss i sängarna.

– Vi hade det visserligen fullt av löss, men romerna fick sova på marken. Jag minns att jag tänkte: Hur kan man behandla människor på detta sätt?

Hédi är född i Transsylvanien och hon



Hédi Fried.

hörde hur de började samla ihop judar och romer i området.

– De togs till Transnistrien där de sedan sköts. Herrefolket tyckte inte att de var värda mer. Judarna tog nazisterna hand om, men romerna kunde man ta hand om själva. Jag minns hur vi stickade vantar och tröjor till dem som frös på andra sidan floden Dnjestr.

Dimiter Perniklijski från Forum för levande historia talade om Auschwitz.



Dimiter Perniklijski.



Maria Leissner.



Det var många som tagit sig till Romskt kulturcentrum i Stockholm för att hedra Förintelsens offer.

– Det är sextiofyra år sedan helvetets portar i Auschwitz slogs upp och världen fick se den industriella utrotningen, sade han.

Han berättade också om Sofia Taikon.

– Hon var någon precis som vi, det får vi inte glömma. Hon hade “tur” som skickades till ett arbetsläger. Strax efter dödades alla i det läger hon varit i. Hon var en av få som överlevde.

I Transnistrien var situationen en annan.

– Romerna var inte ens värda en kula. De svalt och frös ihjäl.

Poeten och ÉRG:s journalist Bengt O Björklund läste “Den långa marschen”, en nyskriven dikt om romernas ödesdigra resa till Transnistrien.

Maria Leissner, ordförande i Delegationen för romska frågor, talade om den minnestund för förintelsens offer som samtidigt hölls i FN-skrapan i New York.

– Just nu håller FN en högtid om Förintelsens offer och inte en enda rom är inbjuden att tala där. Det är obehagligt att det än idag inte går att berätta om romernas öde så att det får ett genomslag.

Luminita Mihai Cioabă talade också om Förintelsen.

– Det är många människor som vägrar att acceptera att även vi romer drabbades av Förintelsen. Det som romerna utstått är det ingen som vet eller hur många som mördades. Jag är dotter till föräldrar som överlevde deportationerna till Transnistrien. Jag vill visa för er vad som en gång har hänt med en utställning.

Dimitri Keiski spelade och sjöng egna sånger för publiken, sånger om romska öden och äventyr. Det uppskattades av publiken.



Luminita Mihai Cioabă



Bengt O Björklund.



Dimitiri Keiski.

Författarkväll och film

I samband med Förintelsens minnestund och utställningen "Den okända Förintelsen" arrangerade ÉRG även en författarkväll med romska och andra författare som skrivit om Förintelsen. ÉRG arrangerade även filmvisningar av den romska filmen "Romska tårar".

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Veronika Portik

Dagen efter vernissage och minnestund på Romskt kulturcentrum träffades ett antal romska och judiska författare på centret för att berätta om sitt skrivande om romer, kriget och Förintelsen. Gäster var bland andra Veijo Baltzar, rom från Finland, den romske författaren Hans Caldaras, Luminita Mihai Cioabă från Rumänien, samt den svenska författaren Gunilla Lundgren.

Hans Caldaras berättade om sin bok I betraktarens ögon och då särskilt om det kapitel som handlade om Rumänien. Luminita Mihai Cioabă, som bland annat skriver poesi, berättade om sin bok Romska tårar och om varför hon skriver. Hennes far- och morföräldrar hade berättat för henne om det som hände i Transnistrien, men det fanns inget skrivet om detta under hennes uppväxt. När arkiven öppnades efter revolutionen började hon efterforska och anteckna och skriva. Seanre blev det även en film med alla intervjuerna.

Gunilla berättade om tillkomsten av hennes bok om Sofia Taikon, den romska kvinna som överlevde Förintelsen och fick komma till Sverige med de vita bussarna. Hon pratade även om andra böcker med romska inslag som hon skrivit genom åren.

Veijo Baltzars nya bok I krig och kärlek tilldrar sig under andra världskriget. Idén fick han under Förintelsekonferensen år 2000. Boken har föregåtts av

en lång tids efterforskningar i arkiv, bland annat gamla tyska arkiv och arkiv i Finland.

Filmvisningen av "Romska tårar"

"Romska tårar" är en dokumentärfilm om deportationen till Transnistrien som Fundatia Sociala Culturala a Romilor har gjort. Filmen visades första gången i Sverige den 29 januari på Romskt kulturcentrum i Stockholm, men den kommer att visas på Romskt kulturcentrum i Malmö under tiden som utställningen "Den okända förintelsen" pågår från den 8 april.

Filmen bygger på intervjuer med överlevande från deportationerna till Transnistrien. De är gamla nu, men minns fortfarande det som hände och de kan berätta. Här får ansiktena från

utställningen liv och det är gripande att höra dessa berättelser. Det är också viktigt att deras historier är dokumenterade så att ingen glömmer det som hände romerna i Rumänien under andra världskriget. Än idag talar man ogärna om den tiden och de händelserna i Rumänien, trots att historien varit känd sedan arkiven öppnades efter Nicolae Ceaușescu fall.

– I filmen kan ni höra deras historier. Vi romer har inte haft något skriftspråk och inte kunnat filma heller tidigare. Vi har lyssnat på våra gamla som har berättat och vi har gråtit. Det är dags nu att ni får veta vad som hände i Rumänien under andra världskriget. Romernas historia är skriven i svart bläck. Vi måste berätta om detta för våra barn så att det inte glöms, sade Luminita Mihai Cioabă.



Gunilla Lundgren, Hans Caldaras, Luminita Mihai Cioabă, Veijo Baltzar och Domino Kai.



Cirkusliv

nes son, fotografen Malcolm Jacobson, följt cirkusen och resultatet har blivit en fotobok av allra bästa slag. Det är ett överdådigt bildmaterial som kommer människorna och cirkusen mycket nära. Den korta text som följer bilderna berättar historien om ett liv på cirkus, både till vardags och till fest.

Grundaren av cirkusen var Carl "Brazil Jack" Rhodin.

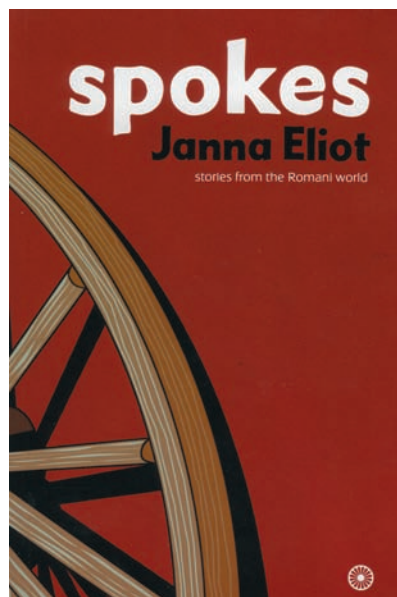
I början av 1890-talet levde han tillsammans med den romska familjerna Bomba Demetri och Johan Dimitri Taikon, under namnet zigenarprinsen Carooli Rodini. Det var på det romska tivolit som Brazil Jack lärde sig spela fiol. Och varje helg

anordnades fejkade zigeniska bröllop mellan Carooli och Bomba Demetris dotter. Dessa bröllop fick man vara med om mot entréavgift. Familjen Rhodin och de bägge romska familjerna bodde under många år tillsammans och drev både cirkus och tivoli.

Det är något mycket romskt över att leva ett cirkusliv inser man när man ser bilderna på alla vagnarna och tältet. I boken kommer man också människorna som jobbar på cirkusen mycket nära och färgfotografierna gör verkligheten sannolik.

– Det har varit jätteroligt att få möjlighet att göra den här boken. Vi fick fria händer av LL förlaget och Malcolm fick själv bestämma layouten på boken. Det var en stor glädje för mig att få vara med dessa människor i både med- och motgång. Att få dela vardagen med dem som delvis kunde vara mycket hård, som när tältet skulle upp trots att det var dåligt väder.

Den mycket produktiva författaren Gunilla Lundgren har gjort det igen. En ny bok alltså. Den här gången berättar hon om cirkusen Brazil Jack i boken "Cirkusliv – Ett år med Brazil Jack", LL förlag. Under ett år har Gunilla och hen-



De romska ekrarna

Jana Eliot som vi tidigare presenterat när hon kom ut med boken om den romska flickan Settela har nu kommit med "Spokes" en ny bok på engelska. Det är en samling berättelser om resandefolket i Europa, om de som är bofasta och om den som fortfarande är på resande fot, om resande i olika miljöer och skilda länder. Här finns det bland andra en gammal violinist, en medelålders mekaniker,

en ung radiopresentatör, en skolpojke, en pensionerad bankman, en tedam och en lärare. Här finns både humor och tragik och varje berättelse är baserad på en sann händelse.

Janna Eliot är medlem i "Gypsy Council", "Roma Support Group och hon spelar gitarr i "London Gypsy Orchestra".

En ljus kväll den 27 januari i Västerås



Förintelsens Minnesdag har arrangerats under flera år i Västerås, men i år var det första gången som romerna stod i fokus. En arbetsgrupp bestående av Västerås FN-förening, Ekumenska rådet, Länsstyrelsen, Västerås stad.

Judiska föreningen och Västerås domkyrkoförsamling stod som arrangörer för en kväll på Culturen.

Inbjudna talare var Ramona Taikon Melker tillsammans med Gunilla Lundgren, Regina Manner, ordförande i Romska Föreningen i Västerås, kommunalrådet Roger Haddad och Karin Tilly från Länsstyrelsen.

Stolarna tog snabbt slut på Culturen, och det som gladdde arrangörerna var blandningen av besökare. Regina Manners starka lokala förankring var säkert en av anledningarna till att så många finska romer deltog. Ett bord dekorerades med levande ljus och blommor, talarna framträdde och alla bjöds på te från samovaren. Till drycken som serverades traditionsenligt i glas med äppelklyftor och apelsin hade Ramona Taikon Melker bakat två långpannor med saviako.

Både mötesdeltagare och arrangörer var mycket nöjda med kvällen. Trots det allvarliga ämnet blev det en ljus och varm sammankomst. Bidragande orsak till detta var Hasse Taikons medverkan. Kvällen både inleddes och avslutades med att han spelade dragspel tillsammans med sonen Gino.

Det var två samspelade virtuoser som framträdde, trots att den yngste bara är sju år gammal! Den, med rätta, stolte fadern berättade att Gino är fjärde generationen musiker i familjen.

– Min farfar Oskar Taikon spelade fiol, min pappa Baron Taikon var dragspelare

och uppträdde med Monica Zetterlund och andra berömdheter, berättade Hasse Taikon.

Själv har han spelat i 35 år och nu glädjer han sig åt att musiktraditionen i familjen lever vidare genom lille Gino, som charmade publiken totalt.

Gunilla Lundgren

Kvällen genomfördes i samarbete med Folkets Bio i Västerås, som avslutade kvällen med en film på Elektra i Culturen.



Hasse Taikon med sin son Gino underhöll gästerna med musik.

Foto: Ramona Melker Taikon



Maja Mellas, Charlotta Wickman, Nyamko Sabuni, Rainer Hoffman, Stéphanie Marsal, Francesco Parlemo, Athanasia Spiliopoulou Åkermark och Katri Linna.

Möte på Rosenbad

I Rosenbad möttes medlemmar i den rådgivande kommittén om ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter med regeringsföreträdare, olika myndigheter samt företrädare för de nationella minoriteterna i början av februari. Det var ett uppföljningsmöte om resultaten från den andra övervakningsomgången av ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter.

Text: Bengt O Björklund / Mirelle Gyllenbäck **Foto** Bengt O Björklund

Syftet med mötet på Rosenbad var att se vilka framsteg som gjorts i genomförandet av ramkonventionen i Sverige och att diskutera vilka åtgärder som vidtagits eller kommer att vidtas för att följa upp slutsatserna i den rådgivande kommitténs yttrande och ministerkommitténs resolution. Förväntningarna på mötets betydelse var stora.

Integrations- & jämställdhetsminister Nyamko Sabuni uttryckte stor tillfredställelse med mötet.

– Vi är glada över denna konferens och att vi kan utveckla den svenska minoritetspolitiken. Det finns nu en lagrådsremiss som antogs förra veckan med förslag till en ny lagstiftning när det gäller minoritetspolitiken. Vi har fått en ny myndighet sedan alla diskrimineringsombudsmän slogs samman till en myndighet. Tidigare arbete kommer att ligga till grund för DO:s arbete. För denna regering är det också viktigt att

det finns ett jämställdhetsperspektiv.

Ministern talade också om kommunernas skyldigheter. Även om det råder kommunalt självstyre i Sverige, måste kommunerna följa ramkonventionen.

– Vi måste se till att kommunerna lever upp till ramkonventionen. Detta understryks i den nya lagstiftning som kommer. Kommunerna måste informera de nationella minoriteterna om sina rättigheter och de måste samarbeta med dem. De kommer också att åläggas att främja minoriteternas språk och kultur och då särskilt barnen. Tidigare har vi inte haft någon bra insyn i hur kommunerna lever upp till konvention, men nu kommer vi att ha en tillsynsmyndighet bestående av Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget som ska rapportera till oss.

Nyamko Sabuni lovade också ökade resurser.

– Anslagen ska öka. Tidigare har det inte funnits tillräckliga resurser att orga-

nisera sig, att kunna ha ett kansli till exempel.

Francesco Parlemo, ledamot i den rådgivande kommittén, tog upp några av de viktigaste slutsatserna i kommitténs andra utlåtande.

– Det är viktigt med den här typen av seminarier. Jag hoppas att den nya lagen kommer att stärka minoriteternas situation. Ramkonventionen är en principdeklaration som ska förverkligas och jag är nöjd över att det ska stå att minoriteternas språk och kultur ”ska” och inte ”bör” främjas. Jag har känslan av att det våras för de nationella minoriteterna i Sverige. Låt oss hoppas att det somras också, för ibland räcker det inte med ramkonventionen, utan det kan vara särskilda insatser som krävs.

Ordförande för dagen var Stéphanie Marsal från sekretariatet för Europarådets rådgivande kommitté.

– Vi kräver mycket av er, också för att de länder där situationen är sämre ska kunna se hur man ska göra. I många skolböcker nämns inte minoriteterna, i andra görs de till stereotyper. Det är också viktigt att minoriteterna inte bara får medverka i frågor som rör dem själva utan att de också får vara med i andra frågor.

Charlotta Wickman, chef för enheten för diskrimineringsfrågor på Integrations-



& jämställdhetsdepartementet, såg också mycket positivt på mötet.

– Den här typen av seminarier är viktiga för uppföljningen. Den rådgivande kommitténs rapporter har varit mycket viktiga för oss. Vi har till exempel sett hur viktigt det är med språkfrågorna och samråd. Det är viktigt med ett samlat grepp.

Kommunernas ansvar

De nationella minoriteternas inflytande i kommunerna måste bli bättre menar Charlotta Wickman.

– Det har inte fungerat så bra ute i kommunerna, men den nya lagen som kommer vid årsskiftet kommer förtydliga deras ansvar, sade Charlotta Wickman.

Hon berättade också att det inte blir något glapp i det utåtriktade arbete. Delegationen för romska frågor bedriver när de lämnar in sin slutrapport vid årsskiftet. Länsstyrelsen i Stockholm tar över som interimismyndighet i avvaktan på Regeringskansliets beredning av delegationens förslag. De kommer att fortsätta det utåtriktade metodarbetet och att stödja kommunernas arbete med att förbättra romernas situation.

– Den nya lagen gynnar inte bara de nationella minoriteterna, utan hela Sveriges befolkning, sade Wickman.

Katri Linna, som från den första januari 2009 är Diskrimineringsombudsman, berättade att DO får cirka 100 anmäl-

ningar per år från nationella minoriteter. Hur anmälningarna ser ut skiftar, men många av dem handlar om rätten att kunna tala sitt eget språk.

– Det finns en stor okunskap om hur de nationella minoriteternas rättigheter ser ut, sade Katri Linna.

Många elever som tillhör någon av de nationella minoriteterna upplever trakassier som ett problem. I vissa fall känner de att de vuxna i skolan inte tar deras parti då de blir utsatta för glåpord.

När det gäller modersmålsundervisningen finns det fortfarande brister. Det inte ovanligt att lektionerna ligger utanför schemalagd tid. Eleverna kan få vara kvar i skolan långt efter att de andra eleverna gått hem. I vissa fall får de till och med åka långa resvägar till andra skolor för att få den undervisning de är berättigade till.

Att romer utsätts för omfattande diskriminering är ingenting nytt. Idag har DO ett flertal rättsfall som har haft en positiv utgång. Under 2008 fick DO cirka 50 anmälningar som var från romer. Men det är inte alla romer som anmäler. Att de inte anmäler har många förklaringar. Många orkar inte med den långa process de tror att en anmälan innebär, det finns även de som inte tror att de ska bli trodda av myndighetspersoner då de anmäler att de har blivit diskriminerade. Att det ändå var cirka 50 anmälningar från romer förra året, visar på att DO har ett ökat

förtroende bland romerna. Men Katri Linna är noga med att påpeka att den mångåriga diskrimineringen som romer utsätts för i samhället, har lett till att många än idag lever i socioekonomiska svårigheter. Många av anmälningarna som handlar bland annat om att de har blivit nekade bostäder trots att de har haft alla kvalifikationer som behövs.

Mörk historia

Katri Linna gick även hårt på den svenska historien som många gånger mörkläggs.

– Vi har mycket mörkt i vår historia, exempelvis rasbiologin och det rasbiologiska institutet som hade sitt säte i Uppsala. Självklart är situationen idag annorlunda, men vi måste vara medvetna om att vi har ett arv, sade Katri Linna i skarp ton.

Enligt henne har många av de nationella minoriteterna erfarenheter av att deras synpunkter inte tas på allvar av myndigheterna. Det krävs fortfarande många insatser. Rättsutvecklingen som skyddar de nationella minoriteterna måste drivas på

– De nationella minoriteterna måste kunna få leva ett liv utan diskriminering och kränkningar, avslutade Katri Linna.

Tina Kiveliö, som är utredningssekreterare på Delegationen för romska frågor och har hand om kommunkontakterna inom delegationen, märker att det finns en bristande kunskap om de romska frå-



En samisk kvinna fick avsluta konferensen med joik och trolltrumma.

gorna inom de olika kommuner hon har haft kontakt med. Många av dem ser romerna som en homogen folkgrupp. När den romska frågan kommer på tal så ses inte romerna som en nationell minoritet utan de sorteras in under asylfrågorna. Många är inte alls medvetna om att romerna är en nationell minoritet med särskilda rättigheter.

Tina Kiveliö har även skickat enkäter till varje kommun i landet och försökt att spåra de tjänstemän i kommunerna som eventuellt jobbat med frågorna. Av alla kommuner har 90 svarat. De frågor som hon framförallt har ställt är om tjänstemännen känner till om att det finns några romska föreningar i kommunerna, vilka romska grupper de möter i den kommunala verksamheten och hur modersmålsundervisningen fungerar. Det är få som har kunnat ge konkreta svar.

– Det tog tid att hitta någon som kunde svara på dessa frågor. De sa bland annat att i vår kommun diskrimineras ingen. De hänvisade även till att eftersom ingen etnisk registrering görs kan de inte veta vilka som är romer, säger Tina Kiveliö.

Speciellt i storstäderna anser Tina Kiveliö att det har varit speciellt svårt att

få tag på tjänstemän som vill kännas vid de romska frågorna. Men det finns också bra exempel på kommuner som arbetat för romerna.

– Vänersborgs kommun har haft en jouravdelning inom äldreomsorgen. I kommunen har en rom anställts som tar hand om äldre personer så att yngre kvinnor bland annat kan delta i SFI-undervisning. I Malmö har en större förstudie gjorts kring romska frågor tillsammans med romska representanter. Idag pratas det även om att starta ett romskt informationscenter i samråd med ett medborgarcenter, säger Tina Kiveliö.

En värdefull dialog

– Detta är en värdefull dialog och en del av vårt granskningsarbete. Det är inte metoden som är det viktiga, det är resultatet. Lagrådsremissen är ett resultat av denna dialog, sade Lennart Rhodin, politisk sakkunnig till Nyamko Sabuni.

Några av huvudpunkterna i den nya lagen är att det inte längre är lika för alla som gäller, utan regeringen ska se till de olika behoven som de skilda grupperna har.

– De nationella minoriteterna måste

synliggöras och det är något som gäller över hela landet. Vi måste medvetandegöra det svenska folket om detta. Det ska finnas en förvaltningsprocess som ska följa upp minoritetspolitiken och på vissa platser ska det finnas ort- och vägnamn på minoritetsspråket. Dialogen har betydelse och kommer att fortsätta, sade Lennart Rhodin.

Ser fram mot tredje rapporten

Rainer Hofmann, andre vice ordförande för Europarådets rådgivande kommitté om ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, tycker det är viktigt att det finns ett allmänt erkännande och att det som redan finns implementeras.

– Det finns fortfarande kommuner som trots en klar lagstiftning inte följer lagen. Vi i rådgivande kommittén är ingen domstol utan en katalysator för dialog och den här typen av seminarier bidrar till att öka dialogen. Det är regeringens uppgift att Sverige är ett mångkulturellt land. Även medias bild av minoriteterna är viktig. Vi ser fram mot den tredje rapporten som vi hoppas görs i samarbete med minoriteterna.

Unga romska kvinnor kan!

Under 2009 kommer föreningen È Romani Glinda att arbeta med ett jämställdhetsprojekt för att stärka den romska kvinnans roll i samhället. Detta kommer att ske genom olika aktiviteter tillsammans med romska kvinnor och È Romani Glinda. Projektledare är Mirelle Gyllenbäck.

Jämställdhetsprojektet är finansierat av Ungdomsstyrelsen och kommer att löpa året ut. Målet med projektet är skapa en rikstäckande nätverksgrupp som består av främst unga kvinnor. Dessa kvinnor ska vara med och arbeta för att sprida kunskap om vikten av delaktighet i samhället. De ska även själva bli medvetna om vilka speciella rättigheter och skyldigheter som finns för minoriteter i Sverige. Genom projektet ska kvinnorna bli stärkta och få mer självförtroende och mod att kunna axla olika utmaningar som finns i livet.

– Bilden av att vara en ung romsk kvinna består många gånger av invanda föreställningar, både bland romerna själva och bland majoritetsbefolkningen. Hon förväntas bland annat följa den romska normen och förväntningarna på henne utanför hemmet är små. Även om dessa få exempel kan anses vara känsliga är detta den sanning många romska kvinnor lever i. Detta projekt inte är till för att förändra unga romska kvinnor, men vi vill ge dem en chans att dela med sig av sina egna erfarenheter och ge dem kunskap som de kan ha användning för i olika sammanhang. Vår utgångspunkt är att, unga romska kvinnor som studerar eller är ute i arbetslivet inte behöver göra avkall på någonting. Hon kan vara lika mycket rom för det, och detta kan i vissa fall även stärka hennes romska identitet. Vi har planerat olika aktiviteter som vi kommer att genomföra. I nätverksgruppen så kommer vi bland annat att ha möten med ansvariga för kvinnofrågor på DO (Ombudsmannen mot etnisk diskriminering) och på Delegationen för

romska frågor. En viktig del av arbetet kommer vara att delta och informera om sig själva och arbetet som görs inom projektet under olika kvinnokonferenser. Vi tror att detta är bra eftersom kvinnorna då får möjlighet att träffa andra kvinnor som arbetar och är intresserade av liknande frågor som de själva. Men vi tror även att detta kan ge de romska kvinnorna som är med i projektet självförtroende genom att de blir medvetna om att de inte är ensamma, berättar Mirelle Gyllenbäck.

En viktig del av projektet är även att lyfta fram unga romska kvinnor som redan är ute i arbetslivet och visa upp dem som positiva exempel för de andra romska kvinnorna. När de har möten ska det alltid finnas en ung romsk kvinna med som redan är ute i arbetslivet och som kan berätta om hur hon kan balansera den romska och den svenska kulturen med alla dess för- och nackdelar.

Ni som är intresserade att delta i detta projekt kan ta kontakt med oss på redaktionen på telefonnummer: 08-779 40 31 eller ta kontakt med Mirelle Gyllenbäck som är projektledare på mirelle@romaniglinda.se



UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se



Nu kan organisationer för nationella minoriteter söka pengar till jämställdhetsprojekt.

**Ansökningsperiod
6 mars – 30 april 2009**

Både nationella och lokala organisationer kan söka!

För mer information:
ungdomsstyrelsen.se/bidrag



Ukrainska ögonvittnen pekar ut massgrav.

Foto: Guillaume Ribot

En jude – en kula

På Forum för levande historia öppnades den 26 januari utställningen Holocaust by Bullets, en utställning om alla judar som avrättades i Ukraina av nazisterna, framtagen av organisationerna Mémorial de la Shoa och Yahad-In-Unum. Sedan fem år tillbaka arbetar organisationen Yahad-In-Unum med att dokumentera alla massgravar i Ukraina. Även romska massgravar har hittats.

Text: Bengt O Björklund

Under andra världskrigets pågick en utrotning av judar och romer i Ukraina som hittills varit så gott som okänd. Nazistiska exekutionspatruller drog runt på den ukrainska landsbygden, i städerna och byarna. De samlade ihop judar och romer och avrättade dem på plats med en kula var.

– Det är en ruskig historia, säger Anna-Karin Johansson. Och det är en okänd historia, precis som med romerna i Rumänien har man inte talat om detta i Ukraina. Det är obegripligt.

Utställningen Holocaust by Bullets bygger på efterforskningar av den franske prästen Patrick Desbois, vars egen farfar deporterades till fångläger under andra världskriget. I utställningen visas

intervjuer, fotografier, kartor och dokument tillsammans med rostiga kulor och offrens personliga ägodelar. Patrick Desbois är ordförande i Yahad-In-Unum och eldsjelen bakom dokumentationen av massgravarna i Ukraina.

– I Ukraina fanns inga gaskamrar, inga arbetsläger, inga ghetton. Metoden som gällde var en kula, en jude. En jude, en kula. I by efter by pågick utrensningen under tre fasansfulla år 1941-1944. Vi vet mycket lite om vilka som dog, deras historia, och många gånger vet vi inte ens var de ligger begravda. Det är min uppgift att ge dem värdighet genom att de återfår en identitet, säger Patrick Desbois. Han berättar också att de funnit många massgravar med romer.

Forum för levande historias överintendent Eskil Franck tog upp hur det som händer i Gaza inte får påverka hur vi minns Förintelsen.

– Det är tänkt att den här utställningen ska ge en stark, för att inte säga brutal konkretisering av Förintelsens minnesdag. Det finns de som ifrågasätter den här sortens minnesstunder mot bakgrund av det som händer i Mellanöstern. Sådana funderingar spiller över på öppnandet av utställningar som Holocaust by Bullets. Jag måste därför säga att hur man än ser på det som händer i Gaza och Israel, kan det inte rättfärdiga någon form av antisemitism.

Han menar att man måste skilja på de två händelserna.

– Förintelsen, det mest avsiktliga, systematiserade och grymma folk mord som världen har sett i modern tid, måste kommas ihåg, utforskas och dras lärdom från, både intellektuellt och känslomässigt. Vi gör så av den djupaste respekt för alla de som led, dog och överlevde. Vi gör så också för att vaccinera oss och kommande generationer mot att utveckla diskri-

*Utgrävning av massgravar i
Busk, västra Ukraina.*

minerande, utestängande och förnedrande beteenden, sade Eskil Franck.

Eric de Rothschild, ordförande för Memorial de la Shoah, var nöjd med att se alla dignitärer på plats.

– Så många ambassadörer som är här idag. Det gör mig rörd. Vissa av bilderna i denna utställning är outhärdliga i sin brutalitet. Det måste vara de värsta konstverken som någonsin har gjorts. Ingen kan lämna denna utställning oberörd. Vi är tacksamma för Patrick Desbois, som med sin charm har lyckats få fram information av vad som hände från människorna i området. Vi kommer att fortsätta med detta arbete. Det finns fortfarande hundratals massgravar kvar att upptäcka. Vi vill sätta namn på dem som tyskarna bara såg på som dött kött.

Memorial de la Shoah grundades 1943 under brinnande krig i Frankrike för att man ville samla in och spara på allt som kunde få betydelse senare. Det är det största forskningscentret i slag i Europa.

Patrick Desbois berättade hur de arbetar för att spåra upp vittnen till avrättningarna och som kan visa dem var massgravarna finns.

– När vi kommer till en by stannar vi den första gamla dam vi ser. Oftast leder hon oss till en annan gammal dam och vi har hittat ett vittne som vi kan dokumentera. Vi har hittat åttahundra platser hittills. Avrättningarna började med att det kom en tysk officer som tog reda på hur många judar som bodde i en by och han kunde sedan beräkna storleken på massgraven som krävdes. Sedan kom soldaterna. En kula en jude. Det tog tre dagar innan det var helt stilla i en massgrav och ingen längre rörde sig. Från by till by var det samma historia. Vi hittade tio gånger fler massgravar än vad som fanns dokumenterat i de gamla naziarkiven.

Utställningen kommer att pågå till den 26 juli 2009.

Foto: Guillaume Ribot



Foto: Veronika Portik.



Patrick Desbois, till vänster om honom Eskil Franck och Eric de Rothschild.



När helgen kommer är centret stängt, men det finns möjlighet att få en smörgås genom gallret i fönstret..

Foto: Else-Britt Broberg

Casa Sami – februari 2009

Else-Britt Broberg är präst i svenska kyrkan och en riktig eldsjäl. De senaste åren har hon besökt staden Constanta i Rumänien ett flertal gånger för att hjälpa fattiga romska familjer och barn. Nu senast var även Malin Jörnung med. Det är centret "Casa sami" som Else-Britt besöker. Hit kommer många romska barn för att få hjälp med livets nödtorft. Barnen har oftast ingen skolutbildning. Många av dem har inte heller några identitetspapper. En del av dem bor i kloakerna och andra bor i gamla bilar. På centret får de möjlighet att äta ett mål mat, duscha och byta kläder. Det finns även tillgång till läkare och tandläkare i centret. Det här är Else-Britts och Malins historier.

Jag vaknar tidigt i min egen säng och känner ett stort vemod. Javisst ja... barnen! Jag har inte lämnat dem än i mina tankar. De finns på näthinnan – speciellt de där ensamma, smutsiga små syskonen vid stationen som aldrig räknar med någon form av uppmärksamhet. Jag ser framför mig den vackra damen med mobilen som bryskt sparkar undan dem från gatuköket... deras frågande blick när vi bad dem välja något att äta av alla dessa delikatesser.

På väg till Casa Sami vinkar några glatt. De sitter i solen vid nedgången till en kloak. Vi ropar "Casa Sami" och pekar. De hoppar upp och följer med oss. Malin har alltid minst två av gatans ungdomar med sig på gatorna i Constanta.

När vi kommer till centret kastar sig

barnen om halsen på Malin. Hon är deras favorit. MÅÅÅÅÅÅLIN !!! Med jublande barn omkring oss går vi in i köket och hälsar på Laura – mästerkocken som varje dag lagar mat till cirka 30 barn och ungdomar. Återseendets glädje är stor, men det svåra livet blir påtagligt när vi kommer in i halvmörkret i TV-rummet. Där på golvet ligger några och sover. Kanske har natten varit alltför kall för att kunna sova ute. Jag har ju sett deras sovplatser i containrar, bilar, ödehus och i kloakerna.

Gårdsplanen fungerar ibland som rakstuga. Den här gången är det Gaby som blir klippt och rakad. Gaby är cirka 30 år och han hittades en kall vinter, barfota i snön. Eftersom han har autistiska drag och står utanför till och med gatubarnens gänggemenskap får han bo på centret.

Hans lyckligaste stunder i livet är när han får dricka Coca-cola.

Under den här vistelsen får vi möjlighet att dela tankar med centrets grundare, Theo van Hoof. Just nu är han bekymrad över fem syskon vars mamma har cancer i hela kroppen. Det finns ingenting att göra. De bor just nu i ett skjul bakom stationen. När mamman dör återstår bara gatans hårda tillvaro för barnen. Vi funderar på om det går att bygga ut ytterligare rum på familjehemmet Casa Familia i Corbu. Vi beslutar oss för att hälsa på familjen och köper med oss lite mat och godsaker till barnen. När vi kommer dit möts vi av tre mammor och 12 barn. Mammorna blir först lite blyga och vet inte vad de ska säga. "Det vet inte vi heller" säger vi och plötsligt är isen bruten. De har bekymmer med gas. Den är slut och barnen behöver lagad mat. Den dagen slutar med att vi köper gasoltuber till fem familjer för ryktet spred sig snabbt att vi fanns där. Det slog mig när vi kom hem, hur ska de ha råd att fylla dem igen?

Varje dag på väg till centret ser vi någon som ligger nedbäddad utomhus. Det är bara skosulorna som syns. Vi förstår inte hur det är möjligt att överleva en natt i denna kyla. Själva har vi på oss

täckjackor, halsduk, mössa och handskar framåt kvällen. Vi känner oss tafatta, hjälplösa och otillräckliga. Jag minns en vinter då jag fick en idé att ta med en sovsäck till Adrian som bodde i den blå containern på stationsområdet. Jag stod inte ut med tanken. Han tittade förvånat på mig och sa ”Jag är aldrig ute och campar.” Men han tog sovsäcken med sig.

När helgen kommer är centret stängt, men det finns möjlighet att få en smörgås genom gallret i fönstret. Ja egentligen är det en hel limpa som delas i två delar. Pålägget är någon sorts pastej och inlagd gurka. När de får syn på oss så ropar de genom fönstret att vi ska ta kort. De älskar att bli fotograferade och poserar på alla sätt och vis. De äldre skojar om att

det ser ut som om de sitter i fängelse.

Det är vår sista dag för den här gången och vi vet att avskedet är det svåraste. Vi åker hem till vår ordnade tillvaro i Sverige, men de finns kvar i samma smuts, i samma ”bostäder” och i samma hopplöshet.

Else-Britt Broberg
präst i Svenska kyrkan

Brinner för gatubarnen i Rumänien

På dagarna går vi där på gatan hand i hand. Vi skrattar, pratar och skojar. Folk runt omkring oss tittar konstigt på deras smutsiga händer som ivrigt försöker förklara någonting för mig på Rumänska. De stirrar på deras skärsår på armarna, deras trasiga tänder och skårorna i deras härdade ansikten och undrar varför jag beblandar mig med dessa banditer, vet hon inte?

Vad folket inte vet är att dessa smutsiga människor är mina vänner.

Om de någon gång skulle ha gett dem en chans att få visa vilka de är så skulle de ha möts av ömsinta, kärleksfulla och varma ungdomar. Men de får ingen chans, allt de får är blickar fyllda med avsmak, elaka kommentarer och höjda handflator som väntar på att få dela ut ett slag.

Mina vänner sover på gatan, de sover i övergivna hus fyllda med skräp eller så klättrar de ner i kloakerna för att få den värme de behöver på natten.

Det är lätt att glömma att de faktiskt bara är barn. Barn som behöver någon som älskar dem, som bryr sig och sträcker ut en hjälpande hand.

De är svikna av samhället, av sin familj och världen. De är berövade på sin barndom och lämnade helt ensamma.

Ändå går vi där på gatan, hand i hand, skrattandes.

Jag ser in i deras ögon, ögon som har sett saker de inte alls borde ha sett. Man kan se att de har varit där de inte ska behöva vara. Deras små kroppar har känt

saker de inte ska behöva känna, hört saker barn inte ska behöva höra.

De barnen som betyder allt.

De barnen som inte betyder något alls.

De bortglömda barnen.

När jag kommer hem igen lämnar jag en stor del av mitt hjärta hos dessa barn. Varje gång jag går förbi en avloppsbrunn så finns de i mina tankar. När jag kryper ner i min varma säng så tänker jag på dem och undrar var de sover just den natten, funderar på om de fortfarande lever och saknar deras genuina vännskap.

När jag kommer hem känns de där fyrahundra ballongerna vi delat ut på tio dagar som ytterst klen. Jag känner mig otillräcklig och som att det jag gör är som en droppe i havet.

Men om jag lyckas återvända till våra ljusa stunder, våra

skratt och kramar då känns minnena lite som bomull i hjärtat. För hur lite jag än gör så är det alltid värt att åka dit och få se barnen bolla med sina ballonger. Stora som små. Och jag vet att jag nästa gång kommer att stå där mitt i allt kaos och känna värme och lycka inom mig.

Malin Jörnung



Foto: Else-Britt Broberg

Malin Jörnung med några av barnen på centret.

Faktaruta

Idag beräknas de finnas ungefär 1000 gatubarn i Constanta, men det finns ingen som vet den egentliga siffran då många av barnen aldrig blivit registrerade. De flesta barn som lever på gatan har flytt de statliga barnhemmen, blivit utslängda hemifrån på grund av fattigdom eller flytt sina hem på grund av misshandel och missbrukande föräldrar. Gatubarn föder också nya gatubarn

Casa Sami öppnade i maj 2004. Det är ett dagcenter för barn som lever på gatan. Hit kan de komma för ett mål mat om dagen, byta till rena kläder, duscha eller bara värma sig lite i samlingsrummet. De har chans att få prata med läkare och psykolog och det finns även en lärarinna som jobbar på casa Sami. Ungdomarna blir registrerade och bemötta på ett mycket kärleksfullt sätt. 20-60 ungdomar och barn kommer till casa sami på dagarna.



*Ezma Redzepova
trollband publi-
ken med sin röst.*

The Gipsy Queens & Kings i Stockholm

Det var fullsatt, det var svettigt, det var underbart! Den 21 februari 2009 arrangerade Södra Teatern en minnesvärd konsert. Det var den legendariska turnén med Gypsy kings and queens, en blandning av olika romska band och gästartister från olika länder, som intog scenen på Tyrol på Gröna Lund till stort jubel.

Text: Domino Kai **Foto:** Rosario Taikon Ali

Det är det rumänska bandet Fanfare Ciocarlia från Rumänien som har lockat till sig artisterna Ezma Redzepova från Makedonien, Mitsou från Ungern, Bulgariska Jony Iliev, det katalanska bandet Kalome från Frankrike, Florentina Sandu, Arelia Sandu och Tantica Ionita från Rumänien. Tillsammans har de nu spelat in en skiva som just heter The Gipsy Queens & Kings.

– Fanfare Ciocarlia blev upptäckta av en tysk musikproducent i början av -90-talet. Det känns lite komiskt att veta att han höll på att ge upp letandet efter oss, det är mycket svårt att ta sig dit där vi bor, när man idag ser var vi står. Musikproducenten talade heller inte rumänska vilket inte gjorde det lättare för honom, säger Marian Bulgaru, orkesterledaren. Tillsammans med

Esma, Jony Iliev, Kalome, Mitsou och alla andra, kan vi bjuda på en fest som inte går att hitta någon annanstans, det är tack vare de olika romska musikaliska bakgrunder som vi vävt ihop, fortsätter maestron.

Första bandet upp på scen var Kaloome, som framförde flamenco i vemod och stämningsfullhet. Sabrina Romero sjöng passionerat och greppade tag om publikens hjärtan i det fullsatta Tyrol. Total tysthet rådde. Hon bjöd även på en fabulös flamencodans som fascinerade hela publiken. Efter sista takten vårlade de ut sin uppskattning mot henne. Nu väntade man spännt på vem som skulle komma efter.

En efter en antrade Fanfare Ciocarlia scenen. Det ena solot bättre än det andra. Till slut var de alla samlade på scenen i

ett musikaliskt crescendo utan like. Det råder ingen tvekan om vad det är som gjort gruppen så känd och populär. Deras enorma kreativitet i improvisation och deras skicklighet som musiker får folket att både lyssna och bli hänfödda av dem. Ingen i publiken kunde längre stå still.

Sedan tog Florentina Sandu ton tillsammans med Fanfare Ciocarlia och med henne följde två danserskor som satte extra färg på scenen. Efter henne steg Jony Iliev in på scen och sjöng rakt in i hjärtat med sitt vemod och sin glädje. Hans röst är speciell och har ett stort omfång. Jony Iliev är en av Bulgariens populäraste sångare med en stor fanclub även Internationellt. När Jony Iliev och Kalome spelade låten Sola para ti, en mix av flamenco, rumba och traditionella romska rytmer, både på spanska och romanés, blir det en riktig tiopoängare.

När det så äntligen blev dags för huvudnumret, The Diva, Romska Musikens Drottning Ezma Redzepova att inta scenen, visste publikens stående ovationer inga gränser.

Om det var fest tidigare var det inget

mot det som hände nu. Gamla Tyrols väggar bågnande under ljudtrycket. Esmas enorma karisma höll publiken fånglad och inget skulle någonsin bli sig likt. Hennes kraftfulla röst startar en rörelse bland publiken, ingen kan stå stilla längre.

Hennes signum har ju varit och är fortfarande låten Chaije Sukarie, som hon skrev som nioåring.

Det var en otrolig känsla att höra och se hur denna kvinna berör så många inombords samtidigt. Hela Tyrol sjöng med i sången, på romanés. Inte bara romer och folk från forna Jugoslavien utan alla. Detta har jag upplevt i Ungern en gång för några år sedan, men detta är Sverige. Men det allra häftigaste och vackraste var när Esmas sjöng romernas hymn Gelem, gelem och så gott som alla sjöng med i refrängen med sina händer vajande i luften. Det var som om kraftkällan på scenen med Esmas Redzepova, Fanfare Ciocarlia, Kalome och de andra tillsammans lyfte publiken till en annan nivå av gemenskap och förståelse.

Efter konserten gick Fanfare Ciocarlia in i publikhavet och bjöd på sin musikaliska rikedom. Det var som att titta på ett stormigt hav där alla toner och vågor rörde sig samtidigt utan att något eller något hamnade utanför skeppet.

Att Esmas Redzepova är den romska musikens diva och drottning visste vi, men det rådde heller ingen tvekan om att Fanfare Ciocarlia är den romska brassmusikens kungar.

Tyrols gamla väggar har nog aldrig fått höra eller vara med om en lika uppseendeväckande kväll full med begåvning, hetlevrade och lyriska taktarter som kvällens romska världsartister serverade.

Eftersom deras gemensamma skiva finns ute sedan några år tillbaka kan man säga att resten är historia. De har spelat för fulla hus sedan dess över hela världen och turnén bara fortsätter.

Detta var en kväll jag kommer minnas lång tid framöver med värme tillsammans många andra.



Kalome från Frankrike.



Jony Iliev, The king of Roma music.



En av många dansande skönheter.



Ett svallande publikhav mötte Fanfare Ciocarlia när det gick ner på golvet för att spela.



Den nya DO Katri Linna på sin nya arbetsplats på Torsgatan i Stockholm.

DO – en ny myndighet

Att Sverige har fått en ny myndighet känner säkert de flesta till. Alla de tidigare ombudsmännen mot diskriminering har nu slagits ihop till en ny samordnad myndighet mot all form av diskriminering, DO.

Text och Foto: Bengt O Björklund

Det är inte bara myndigheten som är ny. All personal från de tidigare fyra ombudsmännen har samlats på samma plats i ett nybyggt hus på Torsgatan i Stockholm. Där ska cirka 90 medarbetare hålla till på två våningar.

När ÉRG är på plats är känslan av något helt nytt uppenbar. Bara den ena våningen är klar, men det är inte vilken våning som helst. Korridoren med alla kontoren är mycket lång och det finns fortfarande flyttkartonger här och där och välkända ansikten dyker upp.

Chef för den nya myndigheten är Katri Linna. Stabschef blir Lars Lindgren. ÉRG frågade Katri Linna hur det går med det nya jobbet.

– Det går bra. Det är mycket olika saker, mycket nytt, ny policy och just nu håller vi på med att se var folk ska sitta

och så. Men det kommer att bli mycket bra. Vi har samtidigt fått fyra nya domar som vi har vunnit, bland annat ett uppmärksammat fall i Södertälje som vi vann i Svea hovrätt. Men som vanligt förlorar vi alla mål i Arbetsdomstolen.

Det finns en ny lagrådsremiss med förslag om ny lag på minoritetsområdet. Den ska enligt planerna tas i bruk vid årsskiftet. Vad kan den betyda för DO?

– För min egen del gäller det att spika målstrategin och få organisationen att arbeta efter det. Nu när alla ombudsmännen gått ihop kommer det att bli både bättre och lättare. Det handlar ju om allas rätt till lika behandling och vissa grupper är mer utsatta än andra.

Så finns det något som är helt nytt?

– Det som är helt nytt nu är diskriminering på grund av könsöverskridande

identitet, det vill säga transpersoner, och på grund av sin ålder, alltså åldersdiskriminering. Dessutom är skyddet för funktionshindrade utvidgat. Det har fått en mer enhetlig grund. Den nya lagen kommer att samla samtliga diskrimineringsgrunder, både arbete, boende och skola. Vi måste också ha ett jämställdhetsperspektiv inom alla områden. Det är viktigt att belysa det.

Nyligen var det debatt på teve där författarna Håkan Eriksson och Jacob Rennerfeldt hävdar att det grasserar en ”diskrimineringskultur” i landet, där olika grupper ställs mot varandra på ett sätt som hotar ”det sociala kapitalet”.

– Det är helt fel perspektiv. Alla måste få tillgång till sina rättigheter. Vi måste också närma oss dem som inte känner till diskrimineringslagen, de som inte vågar anmäla. Det finns enskilda individer som använder sig av lagskyddet för att förlöjliga processen.

I april kommer det en ny romarapport.

– Ja, det stämmer. Den kommer att ha ett Europaperspektiv och ett jämställdhetsperspektiv.

Hur går det då med den tidigare romaverksamheten?

– Vi har kvar all kompetens, men kommer att arbeta bredare. Vi kommer att fortsätta att närma oss det civila samhället. Just nu håller främjandegruppen på med att spika sitt program. Vi har fortfarande en lågröskelprincip eftersom alla fortfarande inte har möjlighet att uttrycka sig tillräckligt tydligt. Vi hjälper därför till med att formulera anmälningar.



Information från Diskrimineringsombudsmannen (DO)

Ny myndighet som arbetar mot diskriminering

Diskrimineringsombudsmannen (DO) är en ny myndighet som arbetar för mänskliga rättigheter och mot diskriminering. Allt som du tidigare kontaktade Ombudsmannen mot etnisk diskriminering för, kan du nu kontakta Diskrimineringsombudsmannen om.

DO bildades den 1 januari 2009 och arbetar mot diskriminering på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning och ålder. Myndigheten ersätter de fyra tidigare ombudsmannamyndigheterna; Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning och Handikappombudsmannen.

Har du frågor om diskriminering?

Ring DO:s telefonrådgivning som nås via växeln på 08-120 20 700. Rådgivningen har öppet måndag-onsdag samt fredag mellan kl. 9.00-11.30 och 13.00-15.00. På torsdagar är motsvarande tider kl. 9.00-11.30.

Mer information om DO och vad vi kan hjälpa till med finns på vår webbplats.

www.do.se

Utställning i Malmö under internationella romadagen

Välkomna till Romska kulturcentret i Malmö för vernissage på fotoutställningen Den okända Förintelsen med foton på romska överlevare från Förintelselägren i Transnistrien av Luminita Mihai Cioabă, romsk fotograf från Rumänien. Luminita är även författare och poet och ordförande i organisationen Fundatia Sociala Culturala a Romilor, en förening som arbetat mycket med att dokumentera de som överlevde deportationerna till dödslägren i Transnistrien. Luminita Mihai Cioabă har även gjort "Romska tårar", en dokumentärfilm med intervjuer av romer som överlevde deportationen, som kommer att visas på centret.

Den okända förintelsen av romer och judar som under andra världskriget deporterades till utrotningsläger i Transnistrien, då en del av Sovjetunionen, har länge varit okänd. Det var inte många som överlevde de fruktansvärda strapatserna. Cirka 11 000 romer dog i Transnistrien under hemska förhållanden. De frös och svalt ihjäl. Utställningen som tidigare visats i Stockholm är framtagen av É Romani Glinda.

Program 8 april

10.00 – 13.00 Nationaldagsfirandet inleds på Romska Kulturcentret i Malmö

- *Invigning av utställningen "Den okända förintelsen"*
- *Invigningstalare Monica Caldaras, RKC Malmös föreståndare samt Rosario Ali Taikon, É Romani Glinda, utställningsansvarig*
- *Rundvandring*
- *Lättare förtäring*

16.00 – 19.00 Nationaldagsfirandet fortsätter på Folkets Park i Malmö

- *Blommor kastas i dammen av barn och övriga besökare*
- *Lägerelden tänds*
- *Musikframträdande av Silvazi Gipsy Folk Band (Ungern) m.fl.*
- *Förtäring*
- *Avslutning med Silvazi Gipsy Folk Band (Ungern)*

För mer information se: www.rkcmalmo.se och www.romaniglinda.se



ÉRG nu som ljudtidning!

Nu kan du som är synskadad, dyslektiker, dålig på svenska eller av andra orsaker inte kan läsa É Romani Glinda lyssna på den inlästa versionen. Hör av dig till redaktionen om du vill ha den inlästa tidningen. Formatet är MP3, så allt du behöver är en MP3 spelare eller en dator.

Red.

Gamla kära bilder berättar

Kära vänner av Gamla kära bilder berättar. Vi ska den här gången visa några bilder från Hans Caldaras eget fotoalbum.

Bilderna är tagna under åren 1954 och 1955. Här ser vi hur en sommarskola för romer kunde se ut på den tiden. På den ena bilden ser vi från vänster Jordanka, Badea, Rosita, gammelfaster Vorša och Fardi, samtliga med efternamnet Bessik. De två flickorna är tvillingar.

Tyvärr vet vi inte vem lärarinnan är och heller inte var bilden är tagen. Kanske någon av er läsare kan skriva eller ringa till oss och berätta.

På de andra två bilderna ser vi Pani och hans hustru Greta med dottern Stina.

En skollärarinna har kommit till lägret och hjälper barnen med skolarbetet. Stina kanske tyckte att det blev för tråkigt med skolarbetet kanske är det därför hon har tagit fram gitarren.

Tack Hans Caldaras för dessa bilder.

Om du, kära läsare, också har några gamla bilder som du vill dela med dig av, skicka dem då till redaktionen. Bilderna returneras givetvis!

Red.





Romska studenter

I slutet på december utexaminerade Sundbybergs folkhögskola elva behandlingsassistenter och tre lärarassistenter. Av dem har sju behandlingsassistenter redan fått jobb och en lärarassistent. Elevernas lärare och projektledare i Romaprojektet, Mona Danielsson såg mycket nöjd ut när hon talade på examensdagen i den fullsatta kafeterian.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** Veronika Portik

– Ett bättre resultat tror jag inte man kan få på vilken utbildning som helst i Sverige, sade Mona Danielsson. Tre av deltagarna går till fortsatta studier. Grundskoleeleverna som också har fått sitt grundskolebetyg kommer att fortsätta studera. Det är ett otroligt gott resultat som gör mig mycket lycklig.

Skolan har under året arbetat med många olika frågor, men framförallt med missbruks- och beroendefrågor.

– Och nu har ni under dessa två år skaffat mig ett beroende ... av er romer. Hur vi ska lösa det framöver, ja det får vi se. Ni som vet vad man ska göra åt missbruk, får väl ta hand om det.

Det var en synbart glad och rörd Mona som såg på sin första kull av behandlingsassistenter, de som utexaminerades för sju år sedan, vara med och gratia årets nyutexaminerade. De har under studietiden varit elevernas handledare.

Läraren Per Bäck är nöjd med kurserna som är riktade mot romer. Från början

var det tänkt att de enbart skulle utbilda behandlingsassistenter, men det fanns också andra intressen bland de sökande.

– Tre av dem ville arbeta inom skolan. Därför startades ytterligare en kurs för elevassistenter. Det är den yrkesinriktade utbildningen som ger mest, då är man mest målinriktad som elev. Man vet att man kan börja jobba efter utbildningen. Vi har också sett att det finns ett intresse för äldreomsorgen och när vi har tagit upp ämnet har vi frågat oss, vad är viktigt i samhället och vad är viktigt för romerna? Äldreomsorgen

är viktigt överhuvudtaget, men det finns ingen specifik romsk verksamhet inom äldreomsorgen idag.

Gunno Gunnmo och Tiina Kiveliö från delegationen för romska frågor var där för att gratia eleverna.

– Jag tycker att det är en imponerande insats som Sundbybergs folkhögskola gör. Det är otroligt roligt att få vara med på den här avslutningen och få se entusiasmen hos både lärare och elever, sade Gunno Gunnmo.

Tiina Kiveliö har arbetet med den romska frågan i ett tjugotal år och kommit i kontakt med romer som har studerat i olika sammanhang.

– Det här är jätte roligt att det går framåt. Det är fler och fler romer som börjar visa intresse för skolan och yrkesutbildningar. Det är positivt att se flera olika romska grupper studera tillsammans.

Aila är en av eleverna.

– Det känns jättebra, som hjärtat flyger och svävar i luften, bankar och slår. Jag har stora förhoppningar om att få ett jobb. Behovet finns bara de låter oss prova på.

Hon har valt att bli behandlingsassistent för att kunna hjälpa romska missbrukare. Jag vet att det finns andra romer med samma utbildning som arbetar på behandlingshem och det var de som tändgnistan att utbilda mig. Det är viktigt att romer hjälper varandra, säger Aila.



Per Bäck, Ann-Mari Hammargren och Mona Danielsson.

Fint pris för fotobok

För sin insats för sinti och romer i Nederländerna hedrades människorättsaktivisten Lalla Weiss den 14 februari 2009 med Otto Pankok-priset i Lübeck. Günter och Ute Grass grundade stiftelsen 1997. Stiftelsens mål är att främja förståelsen för romer och att informera om deras kulturella och sociala villkor i nutid och historien.

Priset är uppkallat efter konstläraren Otto Pankok vid konstakademien i Düsseldorf i vars ateljé sinerna kom och gick, och där Günter Grass första gången mötte romer.

Detta år delades priset ut för fjärde gången. Nobelpristagaren i litteratur överräckte priset på 20 000 euro till Lalla Weiss i rådhuset i Lübeck. Det lilla priset på 10 000 euro tilldelades i år författaren Cia Rinne och fotografen Joakim Eskildsen som följt och dokumenterat romernas liv i sju år i sju länder och publicerat boken "The Roma Journeys".



Joakim Eskildsen med son, Günter Grass och Cia Rinne.

Ritningar till Auschwitz hittade i Berlin

Ritningar till det nazistiska dödslägrat Auschwitz, hittades i en Berlinlägenhet tillsammans med andra dokument från den här tiden i november förra året. Nu visas de för första gången för allmänheten i Tyskland.

I de sammanlagt 29 dokument, daterade från 1941 och 1942, återfinns ritningar som med iskall teknisk precision illustrerar en gaskammare och ett krematorium.

Utställningen öppnades av Auschwitz-överlevaren Wladyslaw Bartoszewski.

– Auschwitz-handlingarna skakar om själen hos varje tänkande och kännande individ, eftersom de är ett uttryck för omänsklighet skapad av människor, sade Bartoszewski enligt Bild i samband med att utställningen öppnades.

Källa TT



Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.



A close-up photograph showing a person's hands using a large knife to chop ingredients on a white plastic cutting board. The ingredients include sliced onions, cubed potatoes, and small pieces of what appears to be hard-boiled egg. The cutting board is placed on a wooden surface. In the background, a glass plate and a bottle of seasoning are visible.

2kg.	Lammkött
5 msk.	Margarin
1 liter.	Vatten
3 stora	Lökar
4 klyftor	Vitlök
3 st.	Röda äpplen
½ dl.	Olja
½ dl.	Curry
2 msk.	Currypasta
½ dl.	Tomatpuré
½ dl.	Kinesisk soja
1 dl.	Mango chutney
3 st.	Oxbuljong tärningar
2 dl.	Matyoghurt
¾ dl.	Vetemjöl
Salt och peppar efter smak	

Gurka, mango chutney, cashewnötter och banan.

Putsa och skölj köttet, skär i mindre bitar. Bryn köttet i margarinet i omgångar. Vispa ur stekpannan med vatten varje gång. Håll allt i en stor gryta. Skala och skär lök och vitlök i tunna skivor, skala och skär äpplena i små tärningar. Fräs lökarna och äppelbitarna tills löken mjuknat utan att få färg. Pudra över curryn och låt den sjuda med i ca: 1 minut under omrörning. Blanda ner allt med köttet i grytan.

Tillsätt currypastan, tomatpuré, soja, mangochutney, smulade buljongtärningar och yoghurt, pudra över mjölet och tillsätt 1 liter vatten under försiktig omrörning. Låt koka upp och sedan sjuda under lock på glänt i ca: 1½ timme, tills köttet är mörkt utan att falla sönder. Äts med ris, gurka, mangochutney, yoghurt, cashewnötter och skivad banan.

30 É Romani Glinda



Bakranó curry anda é India

Gadó trubúl 8 ženénge

2 kg.	Bakranó mas
2 msk.	Margarína
1 l.	Paj
3 bare	Purumá
4 kotorá	Sir
3	Lolé phabája
½ dl.	Vulój
½ dl.	Curry
2 msk.	Currypasta (ličardó curry)
½ dl.	Ličardé peredéci
½ dl.	Kinessítstko soja
1 dl.	Mango chutney
3 kotorá	Guruvano buljonó
2 dl.	Xabenésco yoghurt
¾ dl.	Aró
Lon thai pipéri	

Gadó trubúl rigáte pe é skafedi

Krestevéco, mango chutney, yoghurt, cashewaréxi thai banana.

Ker Gadea:

Vužar o mas katár le víni thai šin o mas ande siné kotorá. Pek o mas sira pe sira ande é margarína, te lel o mas farba. Sváko dáta kaná peklán o mas, šor paj ande é tepsia te čiról o mas (ande 5 cekundora), palá godo šor sa ande jekh barí tigája. Rande le purumá thai é sir, šin andé sané felii. Rande le phabája thai šin andé siné kotorá. Pek le purumá thaj le phabája gi pon kovliló o purúm. Akaná tho andré o curry te čiról ande 1 minúto. Šor sa andré ande é

tigája, hamisár andre é currypasta (ličardó curry), ličardé peredéci, mangochutney, yoghurt, buljonó thaj o aró te thulól o rantáš. Maj šor andré jekh litra paj thaj hamisár. Muk te čiról lokés ande 1½ časo gi pon kovliló o mas. O xabén xalpe horézoso, krestevéco, mango chutney, yoghurt, cashewaréxi thaj banana.

Xan pe sastimáste!



Avsändare

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

B**Porto
Betalt**

Delegationen för romska frågor

Delegationen för romska frågor inrättades av regeringen 2007. Delegationen har i uppdrag att vara nationellt pådrivande i arbetet med romernas situation i Sverige.

Syftet är att främja romernas rättigheter och bidra till att bryta romernas politiska och sociala marginalisering.

Information om Delegationen för romska frågor finns som pdf- broschyrer på svenska, arli, engelska, finska, kalé, kelderars och lovara.

Du kan läsa eller ladda ner dem på vår hemsida: www.romadelegationen.se

En del i delegationens uppdrag är att stödja kommunala aktiviteter. En viktig uppgift är att sprida kunskap om vad som sker i olika kommuner och att stimulera nättverksbyggande mellan kommuner. Tipsa oss gärna om goda exempel.

På delegationens hemsida publicerar vi även rapporter, sammanfattningar och referat från konferenser och annan information med anknytning till de romska frågorna.

På hemsidan kan du läsa delegationens kommittédirektiv samt frågor som berör minoritetspolitiken, diskriminering, kommunaktiviteter, rapporter, utbildning, kultur, språk, media, och historik.

Gå in på hemsidan. Där kan du läsa om vad som har hänt, men även om det som kommer att hända. Ex. seminarier, konferenser mm.

Där hittar du även kontaktuppgifter till oss som arbetar på kansliet.

Delegationen för romska frågor
www.romadelegationen.se